

Оливер Потежица

(Критички приказ књиге Зорана Обреновића *Србија и нови поредак*)*

Књига Зорана Обреновића, познатог историчара из београдског института за филозофију и друштвену теорију, први је ауторски рад на нашем језику о распаду Југославије у оквиру стварања тзв. новог светског поретка. То не значи да та тема није и раније обрађивана у ауторским чланцима и студијама с научно-публицистичких скупова. *Србија и нови поредак* Зорана Обреновића, у ствари, представља збирку политичких есеја, насталих у периоду 1989–1992. године, који су већ објављивани у нашим часописима и штампи.¹ Одлуку да те чланке објави у посебној књизи Зоран Обреновић објашњава и „одговорношћу аутора за писану реч“, што подразумева дужност сваког учесника у стварању савремене политичке збиље да се запита да ли је и колико допринео (својим текстовима) овој трагичној ситуацији. С аспекта читалаца, то, ипак, подразумева један специфичан приступ и прилагођену „оптику“, без обзира на то што су неки од тих текстова већ раније са пажњом читани.

Појављивање књиге *Србија и нови поредак* у нас, у време када се „архитекте“ новог света сударају с другачијим „реалностима у свету“ (којима су, иначе, сами „кумовали“) и када се убрзано заборавља оптимизам „обнове“ и изградње „врлог новог света“ (да парафразирамо Олдоуса Хакслија), показује, заправо, колико су била статична наша промишљања глобалних збивања и процеса у нашој земљи, као и њихове повезаности, и колико смо робовали једној конзервативној односно „уљуљаној свести“, која би и сада (без обзира на сва „буђења“) поново хтела да се „љуља“. У том смислу, занимљива и корисна књига Зорана Обреновића може бити, на одређени начин, и опомена и подстицај.

Књига је подељена, условно, на два тематска „блока“: *Србија и распад Југославије* и *Нови поредак и Југославија*, што открива аналитичке и методолошке претпоставке ауторовог приступа, као и хронологију писања чланака. Та двострука оптика посматрања процеса распада Југославије, на „равни“ унутрашњег урушавања система створеног Уставом из 1974. године и на „равни“ промена у односима моћи у свету, неминовно нас доводи до закључка да су та два процеса била неодојива.

* У чланку је критички разматрана књига др Зорана Обреновића *Србија и нови поредак*, која се почетком ове године појавила у едицији „Релације“, нишког издавачког предузећа „Градина“, и Института за филозофију и друштвену теорију Универзитета у Београду. Наслов чланка је парафраза антиутопијског романа (*Врли нови свет*) познатог британског књижевника Олдоуса Хакслија, у којем је дата крајње морбидна визија будућности човечанства.

¹ У неким од ових текстова, како је наглашено у предговору књиге, били су коришћени и резултати истраживања у оквиру пројекта *Језик и рационалност*, под руководством професора Љубомира Тадића.

Анализирајући у првом тематском „блоку“² тадашње политичке услове у Словенији, Хрватској и Србији, као и три различите државо-творне стратегије, Зоран Обреновић с правом тврди да је идеја о грађанском друштву била идеолошки инструментализована да би се очувале наслеђене структуре моћи међу републикама, као и да би се на тој основи створиле националне државе. Помодна либерална реторика у ангажовању за остваривање наводних идеала грађанског друштва служила је, сматра аутор, само за прикривање националне хомогенизације и за „раздруживање“ Југославије.

У књизи се истиче да је наша ранија критичка демистификација реалног социјализма била „плаћена“ потискивањем критичког односа према стварности грађанског друштва, што се, даље, кроз пад источноевропских режима, претворило у његову некритичку глорификацију. Реалност Запада је ишчезавала у фикцији званој „грађанско друштво“, која се у југословенским условима претворила у „грађански рат“. Стога се мора прихватити као тачна ауторова тврдња да је систематска елиминација сваке могућности за очување Југославије значила и одбацивање сваке идеје о грађанском друштву.³ Ипак, теоријски и практично, као што су последњи догађаји показали, били су неодрживи покушаји да се грађанско друштво учини ексклузивним поседом једне нације или да се Србима наметне страх од себе самих. Зоран Обреновић наводи да су такви покушаји представљали стварање оних претпоставки тоталитарног друштва против којег се вербално иступа („целати постају жртве, а жртве целати“). Предмет оптужбе, значи, постаје фиктивни или реални српски национализам, чиме се заправо легитимисао не захтев за променом статуса кво, већ захтев за његовим очувањем.

Аутор цинично указује на то да је ширење страха од српске опасности постало основни оријентир тзв. демократских снага, при чему је српски народ одређиван као фашизоидан, насилнички, милитантни, хегемонистички, примитиван, унитаристички итд.⁴ Тако разлика између Срба, с једне, и Хрвата и Словенаца, с друге стране, више није била само разлика између Оријента и Запада, варварства и цивилизације,

² У првом тематском „блоку“, под насловом *Србија и распад Југославије*, објављени су чланци *Националне партије, националне опозиције, народ; Два текста поводом избора у Хрватској; Источна Европа, Југославија и избори у Србији; Оглед о српском болшевизму; и Додатак: раздруживање и сецесија*.

³ Фикције о демократији и грађанском друштву нестајале су пред жестином противљења сваком опстанку Југославије. У том контексту, Зоран Обреновић наводи да реакције западног дела југословенске јавности нису, на пример, биле изазване проблемима српског народа на Косову, већ због његове побуне и реакције на ситуацију у којој се налази. „Естетска нелагода са којом су примењени ови протести није важила за протесте албанских радника, за које је показивано дубоко разумевање“. Нелагода је, дакле, била резервисана искључиво за српски народ.

⁴ Зоран Обреновић детаљно образлаже начин на који су коментатори „Младине“ (Славој Жижек) открили прото-фашистичке у народном покрету Србије, при чему су Албанци у словеначким гласилима били третирани као Јевреји. Аутор, међутим, указује да нико није одговорио на питање зашто су и Словенци и Албанци од 1981. године, а можда и раније и теоријски и практично, видели Србе као своје непријатеље.

византизма и католичанства, мистицизма и рационалности, метафизике и просвећености, него је, посредством большевизма (и сада фашизма – примедба О.П.), постајала још дубља. То је разлика између „поданичког“ и „слободног, демократског“ света, чиме се изграђује својеврсна позиција моћи, јер „партиципирати у заједници слободних нација овде значи партиципирати у моћи“.

У предговору Зоран Обреновић наглашава да његов циљ није било приказивање глобалне слике југословенског друштва⁵ колико утврђивање и детектовање оних „енергија“ које су омогућиле његов распад. Он сматра да се те „енергије“ артикулишу и практично сублимишу преко одређених општих места, стереотипа, клишеа, преко идола фори, чија снага не почива на њиховој сазнајној него на политичкој релевантности. Продор новог језика (борбени антикомунизам) и територијског дискурса на политичку сцену (интелектуалци као нова политичка елита су феномен посткомунизма) доводи и до инструментализације науке и научног изражавања у политичке сврхе.⁶

Супротно мишљењу које је доскора преовладавало у делу наше домаће и у страној интелектуалној јавности, Зоран Обреновић сматра да покушаји да се распад Југославије сведе на успелу манипулацију масама од стране елите не одговарају у потпуности стварности. Према његовом мишљењу, моћ национализма на овом тлу требало би сагледавати и из много шире перспективе „троне историје“ (статичка историја, историја дугог трајања). „Елита није илузиониста“, каже он, „који из шешира, према потреби, вади сада комунизам, сада национализам“, нити се преображај дојучерашње комунистичке елите у националну елиту може извести из суштине большевичке идеологије, како су тврдили неки наши садашњи политичари и публицисти. У вези с тим, аутор с правом указује на то да „артикулација српског националног интереса и снага политичког отпора са којом се она суочила (услед антиципиране промене односа моћи), имала је за последицу везивање националних интереса српског народа за Социјалистичку партију Србије“.⁷ На изборима, „гласачи се зато нису везивали за социјалистички, него за национални програм СПС“, уз чињеницу да та партија није довела у питање смисао Југославије као државне заједнице. С друге стране, остајали су без већег успеха покушаји опозиције да се пронађе језик који би истовремено артикулисао специфични угао гледања на национално питање и јасно подвлачио разлику у односу на власт. Коначно, када се у све наведене „премисе“ угради и чињеница да је

⁵ Анализу раскида с идеологијом самоуправљања, која се по овом аутору одбијала у две „равни“ – као борба за грађанско друштво и као борба за афирмацију националне државе – Зоран Обреновић прати кроз семантику политичког дискурса, дакле у феноменолошкој сфери.

⁶ У књизи се посебно разматра тзв. пракса мимикрије, односно инструментализација теоријских поставки у сврху дневне политике, као и матрице борбе за симболичку доминацију, уз констатацију да је наивна интелектуалистичка претензионост заправо децја болест посткомунизма.

⁷ Аутор сматра 8. седницу тачком дисконтинуитета са старом праксом, као делимично ослобађање од хипотеке комунизма и большевизма.

Запад показивао „разумевање“ за захтеве Хрватске и Словеније, али не и за легитимне и правичне захтеве Срба, добија се „орвеловска стварност у којој је залагање за мир у функцији реализације ратних циљева“. При томе, користила су се сва средства, па се као изванредан пример може навести симулација улоге жртве коју је Словенија вешто одиграла отпочињући рат у Југославији крајем јуна 1991. године. Јасно је, међутим, да рата у Словенији и Хрватској (и сада у бившој БиХ – примедба О.П.) и распада Југославије не би било без директне подршке Запада. Јасно је то разумним и на Западу и на Истоку, али „претећа снага моћи оставља без речи“, закључује Зоран Обреновић. Није чудно, дакле, зашто „Хрватска и Словенија отворено прокламују да су оне од сада интересна сфера Немачке“.

Да би збрка била потпуна, Запад непрекидно критикује примену силе, али се ниједног тренутка не устеже да је примени уколико поверује да су му интереси угрожени. Србија је, стога, поново суочена са Западом који диктира, а не преговара, са Западом који прети и поставља ултиматуме, са Западом који своју равнодушност потврђује игноранцијом. Зоран Обреновић каже да нам се „Европа обзнањује не само у својем идеалном, само-рекламерском, него и стварном лику, као Европа тежње за доминацијом, као Европа реваншизма, моћи и предрасуда, као склоп интереса у којем прича о људским и другим правима важи дотле док, као и све остало, не дође у колизију са принципом профита“.⁸ А, с друге стране, осорност и надменост европске дипломатије разара идеализовану слику Запада, „коју су наши елитисти, ти аквизитери опсена, годинама продавали дезоријентисаној јавности“.

Веома занимљива тврдња Зорана Обреновића да интереси Америке и Западне Европе нису идентични, као, уосталом, ни интереси у оквиру земаља западне Европе и, још мање, на пример, интереси Немачке и земаља источне Европе („барем у мери у којој интереси господара и сателита нису исти“). Али, ипак, сви они конвергирају у једној тачки – разбијањем Југославије процес није завршен и на реду је Србија, чија политичка воља мора бити уништена.

Догађаји већ потврђују „предвиђања“ овог аутора да распад Југославије и отварање српског питања могу да постану кризна тачка целокупног европског поретка, мада он остаје „дужан“ продубљењу објашњење разлога за до сада истоветно испољавање интереса међународних чинилаца у односу на југословенску кризу. У књизи се наводи да српско незадовољство квари планове „архитеката“ „новог светског поретка“, због чега „казнене мере према Србији и стални притисак на њу имају

⁸ У то време, Европа је постајала и симбол наде и симбол фрустрације. Њено емфатично спомињање је и израз јаког осећања провинцијалности, које постаје утолико веће уколико идеја Европе више добија на снази. Сада се Запад показује у свој својој величини, не више као фантазма сиромашних о свету богатства, нити као идеолошка прича литерата о Европи као о свету просперитета, демократије и слободе. То је и због тога што „профит није само економска категорија“, већ се врхунац цинизма Запада показује у захтеву за суспензијом права (неке – наше) земље да учествује у одлукама о свој судбини.

улогу егземпларне политичке педагогије“. Теза да „дисциплиновање Србије мора да буде пример другима“ више се и не крије на Западу, па је потпуно тачан ауторов закључак да се „данас на просторима бивше Југославије пишу најсрамније странице европске и светске историје у овом веку“.

У другом делу књиге⁹ „најснажније“ поставке Зорана Обреновића односе се на империјални карактер „новог светског поретка“. Он наводи да „претећа стварност империјализма (прогнани појам дисидентског политичког дискурса, појам који је изгубио важење јер је био идеологем официјелне идеологије марксизма-лењинизма) одједном постаје изнова видљива тамо где према идеологији људских права не може да постоји – на Западу“. У потпуности се може прихватити тврдња Зорана Обреновића да тако „идеолошки тријумф Запада на својем врхунцу показује своје наличје“. Аутор наводи да тзв. нови светски поредак једноставно значи покорити се вољи Запада, као и да сваком пружању отпора следи казна. Тиме је, сматра он, до краја апсолутизована моћ као суштина политике, уз развијање оне политичке свести која се састоји у томе да треба пузати пред оним ко је сада јачи, чиме идеја „новог светског поретка“ и „споља и изнутра“ дефинитивно добија империјални карактер. (Зоран Обреновић је био међу првим нашим публицистима који су јавно рекли да се тзв. нови светски поредак може описати као вук из приче о Црвенкапици који се преобукао у добру баку.)

Србија, уочава Зоран Обреновић, није имала алтернативу у својој политици пред наступање „гвоздене пете“ тзв. новог светског поретка. Он јасно указује на то да „нема тог уступака који би могао да задовољи Европу и Америку, осим коначне капитулације“, као и на то да је Запад „у Словенији утврдио алгоритам распада, а српска политика није нашла одговор ни до дана данашњег“. Тешко је, ипак, прихватити тврдњу да српска политика није нашла одговор на политику Запада. Пре би се могло рећи да је српска дипломатија успела да неутралише све претње са Запада. У дипломатском (и војном) парирању „пластелинске стратегије“ Запада српски народ је успео себи да створи (нову) историјску прилику.¹⁰ Да је Србија пристала на диктате, наводи Зоран Обреновић, постала би хронични болесник којег би безобзирно понижавале дипломатије великих сила. С друге стране, сви они који из политичке чињенице да је „цео свет против нас“ покушавају да изведу вредносни суд да је тиме свет у праву, наводи Зоран Обреновић, само демонстрирају да су и сами жртве тзв. новог светског поретка. Коначна „инкарна-

⁹ Други тематски „блок“, под насловом *Нови поредак и Србија*, састоји се од чланака *Нови поредак и Србија*; *Европски и српски интереси*; *Европско унгување новог поретка*; *Распад Југославије и ограничења српске политичке сцене*, и *Сила и обичајност*.

¹⁰ Стратегија Запада се видела на „женевским“, „њујоршким“ и другим преговорима, који су се претворили у међународне скупове о српском питању. Док Запад „мађаризује“ Србе (термин грчког теоретичара Евагелоса Кофоса), за Србе је императив интегрално решавање њиховог питања. Иначе, нема решења, или, барем, не легитимног решења.

ција“ тога јесте жеља неких наших интелектуалаца да се југословенска криза разреши путем „врло енергичне и мудре интервенције са стране“ (на пример, Срђа Поповић, Богдан Богдановић, Цвијето Јоб и други – примедба О.П.).

Политичка моћ притиска и застрашивања почива на антиципираном одустајању жртве од аутономије сопствене воље. Зоран Обреновић тврди да је „демонизација Србије, на жалост, спроведена и уз помоћ дела српске интелигенције“, а још увек се свакодневно суочавамо са неком врстом институционализације колективног мазохизма (ритуални облици самопонижавања изазвани страхом), као што су клечање, звоњава звонцима, масовно паљење свећа, развлачење километарске црне траке и добровољно ношење логорашких бројева. Према мишљењу аутора, ти симболички гестови су израз ропског страха и духовног капитуланства (и духовне конфузије), као и покушај да се моћни умилостиве. Он наглашава да су протагонисти те политичке мизерије људи који би у оваквим временима морали да буду најразборитији и најрационалнији – интелектуалци. Његова оптужба против интелектуалаца гласи да су неки од њих били спремни да клече и носе логорашке бројеве у свом протесту против „социјал-фашиста“ и „большевика своје земље“, али многи од њих никада нису показали ни најмању спремност да помогну својој земљи у, на пример, медијском рату који се против ње води. Што је најгоре, у тој духовној издаји сопственог интегритета и историје нема лукавства (које би било неко оправдање у овако тешкој ситуацији) које мизерност тренутка правда из перспективе логике нужде, са становишта социјалполитичког дарвинизма борбе за опстанак и одржање.

У књизи се наводи да је нежељено стање у Југославији и отпор Србије творцима тзв. новог светског поретка, као неугодни експрес с којим се суочава тријумфујућа воља Запада, довео у питање нарцисоидну веру Запада у своју сопствену моралну супериорност. „Југославија је оно место где тријумф и самоувереност Запада као универзалне метафоре за 'крај историје' (Франсиса Фукујаме) показује своје наличје – дух 'слободног света' није, дакле, ништа мање циничан од духа реалсоцијализма, већ би се чак могло рећи да је овог момента још опаснији јер је добио размере планетарног цинизма, који је на безобзирност сопствене лажи присилио читав свет“. Зоран Обреновић сматра да се та присила спроводи, пре свега, кроз империјалну индустрију свести,¹¹ а тек затим помоћу отворених притисака и претњи, указујући да је индустрија свести онај посредник који отклања сумњу у то да интереси великих сила нису и интереси човечанства у целини.

¹¹ Западна јавност, посредством индустрије свести, успоставља равнотежу (сагласност) између сопствене моралне свести и државних политика својих земаља. Медијско правило „бити свугде“, при томе, значи много више од просторне присутности. Оно значи бити и споља и изнутра, „бити у самој подвези“. Управо на томе се заснива индустрија свести, као главни канал савремених идеологија, закључује Зоран Обреновић.

Наглашавајући у закључку да „судбина целокупног српског народа мора бити стални оријентир целокупне српске политике и културе, као и да је поновна државна, духовна и економска интеграција српског народа дугорочни политички циљ“, Зоран Обреновић, можда чак и слично онима које критикује, наводи да су „Срби са становишта нације изгубили овај век“. О тим његовим закључцима сигурно се може дискутовати, као и о његовим тезама о паду ауторитарних режима или о томе да је Југославија била највеће ограничење за Србе. На пример, аутор у предговору тврди да је пад ауторитарних режима довео до промене глобалних односа моћи у свету, мада та констатација пре представља антиномију која је слична питању ко је старији „кокошка или јаје“. Јер, управо се на примеру Југославије може видети колико су унутрашња збивања на бившем југословенском простору и међународна кретања била (апсолутно) неодвојива. Ради се о истом процесу, који се не може вештачки „цепати“ и у којем се не може, ниједном озбиљнијом анализом, сходно сопственој вољи, давати предност унутрашњим или спољашњим чиниоцима.

С друге стране, на основу историјске збиље српског народа у овом веку, тешко се може прихватити ауторова категоричка теза да је „Југославија била ограничење за Србе“. Пре би се могло рећи да је Југославија била један од великих домета српског народа, један од модела помоћу којег је српски народ (за сада) једино и најдуже у својој историји успео да реши своје национално питање и да остане значајан чинилац на европској и међународној сцени као суверен и независан од великих сила. Идеолошка оштећења и разочарења због садашње ситуације сигурно не могу оспорити ту чињеницу, јер се у озбиљнијим разматрањима не може примењивати логика „шта би било када би било“, већ рационална и прагматична логика да, ако је срушен један модел решавања српског националног питања, треба одмах пронаћи алтернативни, помоћу којег ће српски народ изаћи из садашње ситуације са најмање штете. При томе, сигурно не би требало превидети ни чињеницу да су „прва“ и „друга“ Југославија настале и опстајале како због свог аутохтоног унутрашњег „развоја“, тако и због међународног окружења.

Можда је, ипак, најприхватљивије да се књига Зорана Обреновића квалификује као студија о интериоризацији „новог светског поретка“ у Југославији. То дело је и својеврсно „искакање“ из доминантног и једнозвучног интелектуалног тренда последњих месеци на београдској „јавној сцени“, који је свој „veltansåuing“ (поглед на свет) почињао и завршавао критиком српског режима и председника Србије.¹² Можда

¹² На „округлом столу“ који је поводом књиге Зорана Обреновића одржан у Институту за филозофију и друштвену теорију могло се чути мишљење да Зоран Обреновић критички говори о критичарима српског режима, али не и о његовим апологетима. Аутору је, такође, замерено на идеологизовању и пежоративном коришћењу синтагме „нови светски поредак“. Наравно, у „смутним временима“, када су и наука, и уметност, и култура, и религија у функцији политике (што се, такође, може објаснити), такве крајности су „нормалне“ и „очекиване“.

би се као тачно могло прихватити мишљење да је књига Зорана Обреновића, у ствари, реплика на онај тип интелектуалне пристрасности која свет представља по класичној антагонистичкој шеми „ми – они“ (тако добро развијеном у англо-саксонској литератури). По истој „линији“, с друге стране, може се повући и разлика између оних који сукобе у Југославији посматрају, пре свега, кроз унутрашњополитичку „оптику“, оних који примат дају спољнополитичким чиниоцима и оних који „дозвољавају“ могућност успостављања корелације између спољних и унутрашњих чинилаца. На тој основи се, на пример, сведе на апсурд и исмејавају различите теорије „завера“, лансирају тезе да „Запад није наш непријатељ“, ¹³ да су сукоби у Југославији резултат „природних процеса“, и слично. Управо стога је тешко прихватити неке критике које су већ изречене на рачун књиге Зорана Обреновића, према којима се он „сврстава“ у нашој унутрашњополитичкој „борби“, јер би се, ипак, пре могло рећи да он само коригује нека „искривљена“ (или, по америчкој терминологији, искошена) гледишта и једностране ставове.

Пошто књига садржи раније објављене политичке есеје, који су писани за одређено време и поводом одређених догађаја, могу се уочити све њене слабости и квалитети. Управо због структуре, књига није претенциозна, нити покушава да понуди одговоре на сва питања. На пример, када је реч о Србији, „најснажније“ су анализе топоса говора и симболичких значења. Јер, заправо, и не ради се о студији политичких процеса у Србији и продубљеним посматрањима збивања с пројекцијама евентуалног развоја, што Зоран Обреновић и каже у предговору. Што се тиче, на пример, тзв. новог светског поретка, када се говори са „стручне“ тачке гледишта, књига је вероватно слабија у том делу. А, када је, коначно, реч о Србији и „новом поретку“, не би се могло рећи да је ова књига студија односа између спољних и унутрашњих чинилаца југословенске кризе, већ би се пре морала посматрати као продубљена студија симболичких значења и јављања тих чинилаца у нашој кризи и као критика једностраног приказивања и тумачења тих значења.

На пример, када је реч о тзв. новом светском поретку, тачно је да Зоран Обреновић јасно уочава (што је и највећа вредност ове књиге) његов империјални карактер, мада остаје утисак да му недостаје шири међународни „оквир“ разматрања и сагледавања глобалних проблема, пре свега у геополитичком смислу, иако у књизи има неких изванредних назнака у том правцу, као што је она да ће се „на крају показати да нови европски поредак није ништа друго до присиљавање Источне Европе (пре свега Словена) да раде за интересе Немачке“. Али, та примедба је проблем за многе наше интелектуалце, који су стицајем околности присиљени да размишљају и о међународним проблемима,

¹³ Када се говори о „заверама“, пренебрегава се чињеница да је свака политика свесно и сврсисходно усмеравање тока друштвених збивања у једном одређеном правцу, који одговара интересима одређених појединаца, група, држава, странака, и слично. Дакле, сва политика се, у ширем смислу, може подвести под „теорију завера“. Чему, у крајњем, служе обавештајне службе, дипломатија, пропаганда и слично?

мада се никада раније нису дубље бавили тим питањима. Зоран Обреновић, због тога, остаје на неким местима на површини и симболици, чак и намерно не залази дубље у њихову суштину, што је, у крајњем, условљено како природом његових истраживања, тако и начином исказивања.

Ипак, када је реч о односу тзв. новог светског поретка и југословенских збивања, аутор недовољно јасно издваја три значајне карактеристике тог процеса. Прво, ради се о дробљењу српског националног простора (могло би се рећи да је то „посредна стратегија“ Лидела Харта ексклузивно за Србе), какво је до сада у његовој историји забележено само у време Хитлера. Затим, о стварању држава сателита, које ће у дужем периоду бити апсолутно верне „господарима рата“. И, коначно, о успостављању нове (вештачке) политичке равнотеже на просторима Балкана и Европе, која би се, уз помоћ „господара рата“, одржавала у дужем временском периоду, у којем би српски народ био „херметички затворен“ и под „генетском контролом“, уз потпуно онемогућавање његовог „нормалног“ национално-политичког развоја. Међутим, сваки „нови светски поредак“ се и гради управо на нерешеним националним питањима, а најзначајније такво питање на Балкану сада је сигурно српско национално питање. Није случајно што изградња садашњег „врлог новог света“ започиње баш на просторима бивше Југославије и Ирака. Ради се, наиме, о поновном отварању тзв. источног питања (односно наслеђа турске империје), при чему је „балкански крак“ северни геополитички простор решавања тог „наслеђа“ (са српским, албанским, хрватским, бугарским, грчким и другим националним питањима), док је Средњи исток јужни геополитички простор решавања истог „наслеђа“ (с курдским, јерменским, шиитским и другим питањима). Није, с друге стране, случајност ни то што се у садашњим условима тзв. нови светски поредак гради по „матрици“: људска права – право на самоопредељење – стварање нових држава, односно питање (освајања и контроле) територије. Да ли је потребан бољи пример од југословенског да се виде све импликације тог „сценарија“ (на пример, само на питању унутрашњих граница види се да се, у ствари, ради о освајању простора, а не о промени друштвеног система или поразу бошњеви-зма).¹⁴

Потпуно је тачна тврдња Зорана Обреновића да су Срби неспремно дочекали наведена збивања с политичког, дипломатског, економског, војног, културног и свих других аспеката.¹⁵ Али, ни Зоран Обреновић

¹⁴ Тај модел се може јасно пратити, и чак по самим насловима, у текстовима о југословенској кризи који су се у последње време појавили у западној публицистици.

¹⁵ У ствари, каква је замка била спремна, могло би се тврдити да су Срби, бар до сада, на политичком, војном и дипломатском плану положили „испит“. Мировни преговори о Босни и Херцеговини, на пример, огољују западну стратегију и суштину кризе у Југославији. У њима се открива ко су заправо „господари рата“. Али, у њима се открива и да је „посејано семе распада“ тзв.

не даје алтернативу, осим што лапидарно констатује да се „ултиматум Запада мора одбити“. Да ли је, на пример, таква алтернатива садашње „тврђење пазара“ са (наводно пројугословенском) идејом о некој балканској федерацији или економској унији, коју заговарају бивши савезни премијер Милан Панић, Борис Вукобрат и неки либералнији посланици немачког парламента? При томе, мање је важно што је са сличном идејом излазила и Коминтерна у односу на закључак да нас је Запад у последње две године рушио да би нас касније градио „по својем моделу“. Коначно, када је реч о алтернативи, без обзира на то шта мислимо о политици несврставања, то је био политички (алтернативни) концепт у тадашњој констелацији снага који је сигурно допринео олакшавању терета који су мале земље подносиле у биполарном свету.

На крају, аутор књиге *Србија и нови поредак*, није уочио да је у 1992. години, коју у свету називају и *annus horribilis* (година ужаса), односно већ на самом њеном почетку, оптимизам Френсиса Фукујаме с његовим „новим светским поретком“ био замењен песимизмом Кена Џоувита с његовим „новим светским нередом“. Сада се чак ни у Белој кући у Вашингтону не говори о „новом светском поретку“, нити се било ко усуђује да понови чувену дилему бившег америчког државног секретара Џејмса Бејкера: „Или ћемо ми победити историју, или ће историја победити нас“. Сви су већ „заборавили“ тврдњу холандског генерала Вилима ван Екелена, генералног секретара Западноевропске уније, која датира из 1990. године, дакле годину дана пре избијања југословенске кризе, да „Сарајево 1990. године није исто оно Сарајево из 1914. године“. Да ли су догађаји заиста потврдили тај цинизам холандског генерала? А, управо због тога и сматрамо да нам Зоран Обреновић остаје дужан одговор на питање да ли је Џоувитов „глобални неред“ прилика за Србију на светској сцени,¹⁶ поготову ако се има у виду да геополитика има своје константе и варијабле, као и да историјски процеси надилазе век једне генерације.

новог светског поретка и да ће се садашњи систем ОУН, пре или касније, урушити по истим пукотинама као и Друштво народа.

У тој борби Срби још једном себе потврђују као историјски народ и не могу ту борбу изгубити – они немају где да оду са своје земље.

¹⁶ Немци постају „голубови“ у односу на америчке „јастребове“ када се ради о југословенској кризи. Али, реч је само о „подели улога“ у широј стратегији, која би требало да доведе до стварања „велике Хрватске“, „велике Албаније“, „велике Бугарске“ и „велике Мађарске“, које би саме успеле да „пацификују“ и „казне“ непокорне Србе. Шта су друго Венс-Овенове мапе него покушај проширивања Хрватске. Јер, велике силе неће сваких петнаест дана умиривати Србе, већ ће тај посао за један дужи период препустити својим експонентима.

На скупу у Институту за филозофију и друштвену теорију констатовано је, између осталог, да су Срби „антисистемски елемент“ у тзв. новом светском поретку управо због тога што не желе да прихвате такво „природно“ наметање решења за своје национално питање.

Ипак, и поред свих примедаба књига *Србија и нови поредак* Зорана Обреновића, као једна од првих студија код нас која се бави том проблематиком, сигурно може да послужи као подстицај за „реконструкцију“ и „конструкцију“ садашњих југословенских трагичних збивања. У сваком случају, читаоцима се препоручује да би се подсетили, да би проверили своје раније закључке и да би се „освежили“ за (неизвесну) будућност.